

Елеонора СКИБА

професор кафедри гуманітарних
дисциплін та психології
поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

ГЕНДЕРНА СУБ'ЄКТНІСТЬ ЯК ПРОЯВ АГЕНТНОСТІ

Гендерна ідентичність безпосередньо пов'язана з проблемами відмінності, домінування та влади, являє собою той соціально-культурний феномен, подолання впливу стереотипів якого є одним із ефективних інструментів вирішення проблем сексуального насильства як під час бойових дій, так і в умовах мирного часу. Теоретико-практичне дослідження таких складових, як суб'єктність, агентність має допомогти вийти із соціально-політичних та культурних криз заради збереження стабільності безпеки всієї світової спільноти.

Оскільки гендерна ідентичність визнана тимчасовим, «мінливим» конструктом, обтяженим впливом дисциплінарних практик і структур влади, виникає необхідність вивчення механізму відтворення легітимації соціально-культурної значущості як чоловіків, так і жінок у справі побудови картини світу. Вивчення феномена «гендерна ідентичність» набуло особливої актуальності, оскільки саме гендерна теорія може допомогти вирішити проблему значущості, цінності досвіду як жінок, так і чоловіків,

Гендерна теорія взяла активну участь в обґрунтуванні визнання суб'єктності жінок, що є віддзеркаленням визнання активної ролі жінки як соціальної групи у соціально-культурній діяльності суспільства.

Оскільки визначення агентності як соціологічної категорії є предметом дискусій гуманітарних наук, то цей термін можна визначити як здатність людини до дії, здатність репрезентувати себе як самостійного агента і робити усвідомлений та вільний вибір, тобто сигніфікувати суспільству свою суб'єктність. Той факт, що ступінь цієї свободи визначається місцем людини у соціальній структурі, наприклад, приналежністю соціальному класу, гендеру, релігії тощо, яскраво висвітлює проблему нерівності, обмеженості і навіть замаху на реалізацію певних людських прав.

Агентність особистості є тим методологічним знаряддям, яким громадськість перевіряє суспільство на дотримання демократичних принципів. Проблема агентності пов'язана з такими філософськими питаннями, як свобода волі, суб'єктивні права та ін. Похідними, але так само важливими для проблеми агентності є питання темпоральності гендерних ідентичностей.

Якщо розглядати темпоральність (від лат. *tempora* «часи» – множина *tempus* «час») як специфічний взаємозв'язок часу та характеристик, як динаміку змін явищ та процесів, можна побачити, що темпоральність гендерної ідентичності зумовлена соціокультурною специфікою людського існування. Темпоральність віддзеркалює можливості демонструвати персональну агентність чоловіків та жінок і дозволяє встановити тимчасовість суб'єктності. Вона дозволяє проаналізувати протяжність соціального процесу агентності у часі.

Поняття темпоральності увійшло у філософську культуру для опису таких динамічних об'єктів, як особистість, соціальна група, клас, суспільство, цінність. В основі методології темпорального аналізу лежить ідея аналізу соціальних явищ (у нашому випадку – здатності гендерної ідентичності репрезентувати себе як самостійного агента), що взаємоспрямовані на зміни через зіставлення їх темпоральності. Отже, темпоральність агентності гендерної ідентичності відображає довжину часу процесу персональної агентності як соціального феномена.

Темпоральність, що є невід'ємною властивістю суб'єктно-об'єктних відносин у безлічі соціокультурних та гендерних наративів, є однією з найскладніших ідей сучасності. Проєкт темпоральності виявляє спроби узагальнення вікових особливостей чоловіків і жінок на певних «уніфікованих» наративах. При осмисленні бінарних опозицій, а саме дуалізму «чоловік/жінка», стає очевидним, що нині біологічна «самоцінність» людської ідентичності стала менш актуальною. Можливості персональної агентності чоловіка/жінки більше не фіксуються суто анатомією, нині вона «плинна» з тимчасовими і віковими «зсувами» агентності та репрезентації жіночності й мужності.

Трансформування темпоральних аспектів цінності або агентності чоловіка/жінки у соціальних практиках та відповідних наративах сьогодні потребує їх валоризації за допомогою концептуального впливу. Ці явища неможливо переоцінити у соціокультурному дискурсі початку ХХІ ст. Декілька десятиліть тому спроби теоретизувати чоловіка чи жінку, як правило, були пов'язані з новим соціальним устроєм постіндустріального суспільства – сьогодні галузі соціальних наук є невід'ємною частиною загальної теорії про людину. Більше того, новий суспільний устрій висуває до людини нові вимоги та «навантаження» у повсякденному житті, тобто вимагає свідомої персональної агентності. Отже, реакції індивідів не є обов'язковими, переживання людьми свого життя стає дедалі різноманітнішим, що приводить до перекроювання бачення минулого та майбутнього з одночасною інтерпретацією сьогодення.

На думку З. Баумана, ми переживаємо перерозподіл соціальних сил сучасного світу, останній є неструктурованим і недовизначеним станом безпосередньої установки життєвої політики. Час і темпоральність споконвіку підносилися як одна з найбільш життєво значущих та

невідворотних парадигм, проте «постмодерністський поворот» знаменується виникненням «постпарадигматичного стану» [1].

Наші історії персональної темпоральності та агентності – це історії відмінностей нашого сприйняття способів, якими ми ставимо питання гендеру крізь призму суб'єктності. Попри все було б спрощенням робити узагальнення щодо «віку» чоловіка чи жінки. Проте вплив нинішніх «людських умов» на культурні, соціальні, світоглядні виміри віку не можна ігнорувати.

Не існує абстрактного «метафізичного виміру» людського віку – він завжди актуальний як «самостійна цінність» чоловічої/жіночої ідентичності. Проблема гендерної ідентичності в сучасній статистиці тривалості життя чоловіків та жінок досить очевидна: суттєву розбіжність у тривалості життя чоловіків та жінок зазвичай пов'язують із більш позитивним «стилем життя» жінок. Жіноча ідентичність також трансформувалася останнім часом завдяки ролі біологічної/медичної науки: припинення біологічної дітородної функції жінки більше не розглядається як кінець їхнього сексуального життя.

Дослідники гендеру доводять, що традиційний порядок руйнується швидше у високодиференційованих суспільствах, що виробляють вкрай різноманітні та ситуативні ідентичності, що, з одного боку, збільшує можливість протиріч у межах переважаючої гендерної логіки, а з іншого – пропонує численні підстави для колективних дій.

Наше мислення відбиває занурення у соціально-культурний дискурс епохи. Можна сміливо стверджувати, що буття окремої людини та людського суспільства – це втілення і реалізація внутрішніх духовних і зовнішніх дієвих процесів як колективної та персональної агентності.

Список використаних джерел

1. Bauman Z. Liquid Modernity. New Jersey : John Wiley & Sons, 2013. 240 p.

Влада СМОЛЯР

курсант ННІ права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник:

д. філос. н., проф. **Елеонора СКИБА**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У всіх країнах світу у колективній свідомості працюють соціально-культурні патерни, що відображають усталені в середовищі традиційні соціально-культурні стереотипи щодо чоловіків та жінок. Незважаючи на те,